

Experiența de comunicare inter- și intraculturală în România, reflectată în toponime, antroponime, apelative, frazeologisme, proverbe, zicători și vorbe de ocară ce conțin etnonime

Rodica-Cristina ȚURCANU

1. Ideea, motivația, impulsul

Pe parcursul mai multor ani, de-a lungul cărora am urmărit utilizarea unor elemente de limbă germană în varietățile locale ale limbii române și maghiare vorbite în Baia Mare și împrejurimi, rezultate din contactul direct sau mediat al acestora cu limba germană, interesul meu pentru cercetarea aspectului comunicativ și funcțional al utilizării elementelor de contact s-a orientat în câteva direcții deschise de acest tip de cercetare (Țurcanu: 2005).

Interesul pentru contacte lingvistice între limbi / varietăți ale acestora, în principal în legătură cu politici lingvistice și culturale, cu ideea de integrare / dezintegrare prin limbă, s-a manifestat încă din antichitate, de-a lungul epocilor istorice (sinopsis cronologic în lucrarea citată); în zilele noastre se pune problema efectelor interferențelor lingvistice și circulației elementelor culturale în universul social, economic, în lumea modernă și postmodernă, în condițiile globalizării economice și culturale, dar și a identității și loialității față de un spațiu cultural, ținând seama de faptul că relațiile și schimburile de orice fel, orice tip de mobilitate de grup și individuală au mobilizat și mobilizează elemente culturale (Ehlich: 2002; Wodak: 2002; de Cillia: 2002; Reiter: 1995; Stureland: 2001; Weichhart: 2002/2004; Krefeld: 2004).

Considerând preocupări în acest sens ale lui Wilhelm von Humboldt și Hermann Osthoff, exploatând teoretic lucrările lui U. Weinreich, W. Labov, J.A. Fisher, E. Haugen, experiența metodologică a acestora dar și a lui M. Clyne, H.P. Nelde, experiența teoretică și practică a lui Kenneth McRae, Els Oksaar, Mattheier, U. Ammon, Per Ure Stureland și Norbert Reiter (1995) și noua orientare în studiile culturale europene – *eurolingvistica* – ce are ca obiecte de cercetare centrale, *omul multilingv și convergența sau divergența lingvistică și culturală*, constituită prin influența multilingvismului, dar și a multor alți autori, printre care Jacques Le Rider, în legătură cu ideea de *Mittleuropa*, și Bernard Lahire, cu *omul plural*, și în contextul fondării ca știință a lingvisticii de contact în anii '80, în principal prin contribuția lui Hans Peter Nelde, m-au urmărit câteva aspecte desprinse din studiul teoretic efectuat.

a) primul aspect se referă la conflictul psihic al vorbitorului de varietate lingvistică locală pus în fața situației de a învăța limba standard și a deveni diglos în limba engleză, resimțit de vorbitor ca o adevărată tragedie (Hoggarth, citat de Lahire: 2000); m-am întrebat cât de închisă, lipsită de contact și comunicare interetnică și interculturală trebuie să fie societatea din care provine un vorbitor pentru ca varietatea standard a limbii materne să-i provoace un conflict psihic? Ce înseamnă a fi monoglos, diglos, bi- și multilingv în România în contextul tradițional, istoric și actual?

b) al doilea aspect se referă la afirmația unor lingviști privind *lipsa de experiență* în tratamentul aplicat minorităților în statele naționale ce au succedat Imperiului Austro-Ungar, în general, pe de altă parte însă și cele referitoare la pozitivul *exemplu al României*, de-a lungul timpului, în acest sens, inclusiv afirmația „România este un model în privința relațiilor dintre majoritate și minoritate” (Europa FM, *Știri*, citat din reprezentant al UE, 12.02.07, ora 18:13).

c) un al treilea aspect este reprezentat de experiența de comunicare inter- și multiculturală în România, ce ar avea în vedere *exploatarea contactelor lingvistice și culturale în creația literară românească*, începând cu *Miorița* și cu culegeri de folclor (din Maramureș, de Ion Bârlea, *Antologia de poezie populară românească* a lui George Murnu), apoi de literatura cultă: la cronicari, Dimitrie Cantemir, N. Filimon, Matei Milo, Duiliu Zamfirescu, Eminescu, Creangă, Caragiale, Radu Tudoran, O.W. Cisek, George Ciprian și alții. Desigur, această temă este deosebit de vastă iar ideea poate fi urmărită și în literatura universală (G.B. Shaw, R. Kipling, Harriet Beecher-Stowe și mulți alții).

d) din mediile de informare rezultă și un al patrulea aspect, interesant pentru proiectul de cercetare de față, care vizează *conflicte lingvistice și culturale istorice tradiționale* și evoluția acestora până în prezent. Spre exemplu: în contextul unei întâlniri la nivel înalt între prim-ministrul Turciei, Bülent Ecevit (decedat 2006), și președintele de atunci al României, Ion Iliescu, acesta din urmă vorbește despre: „...prietenia tradițională dintre poporul român și turc...”, ceea ce a trezit multora amintiri din manualele de istorie privitoare la tribut, copii care au devenit ieniceri și spahii, incendieri de lanuri și otrăviri de fântâni, le-a grupat în memorie o seamă de expresii comunicative bazate pe experiența contactelor cu turcii. Am efectuat atunci un mic sondaj în cercul de colegi, prieteni, cunoștințe, în legătură cu impactul acestei secvențe de discurs asupra lor. O bună parte dintre cei chestionați nu au remarcat nimic deosebit, ținând seamă de faptul că era vorba de discursul politic, în care se utilizează cuvinte *ce din coadă au să sune*, o parte s-au amuzat, mulți au reiterat înțeleptele vorbe *omul este supt vreme*, câțiva și-au amintit de manualele de istorie în care romanii erau dușmani necruțători ai dacilor și nicidecum strămoși ai noștri, puțini au scos în evidență ideea de *reconciliere istorică*. Recent am încercat o investigație la îndemână: după cuvintele cheie „prietenia tradițională dintre poporul român și turc” am găsit un singur site, critic de altfel, privitor la nefericita apariție a cuvântului *tradițională* în discursul lui Ion Iliescu (*Ziua*, nr. 3392, joi, 4 august 2005). După cuvintele cheie „prietenia româno-turcă” am găsit 6 site-uri, toate în context post-1989 și de domeniul diplomației publice. Prin analogie, am considerat alte *dușmăni/prietenii istorice* ale României, comparativ cu ale altora, încercând să obțin o imagine asupra interesului pentru acest tip de relații, manifestat aleatoriu, în site-uri private și oficiale sau ale unor organizații reprezentând interese diferite, în internet, astfel:

Cuvinte cheie PRIETENIA...	Număr site-uri 13.08.07	Alți termeni în colocația de la cuvinte cheie sau/și caracterizarea discursului, tonul acestuia
româno-turcă	6	● toate ref. la contexte post-1989 și în domeniul diplomației publice
româno-maghiară româno-ungară	408	● majoritatea reflectă tendințe naționaliste românești, câteva (oficiale): frăție

	689	<ul style="list-style-type: none"> majoritatea reflectă atitudini pozitive, reconciliere istorică, puține batjocoritoare, colaborare, comisie, asociație, frontieră, relații de prietenie
româno-rusă	3	<ul style="list-style-type: none"> toate negative
româno-ucraineană	1	<ul style="list-style-type: none"> ton batjocoritor
româno-bulgară	751	<ul style="list-style-type: none"> scârțâie; avansează încet dar sigur; istorică; celebrul conflict, celebra prietenie; colaborare, frăție, vecinătate, confruntare, relații, ceafa groasă

Cuvinte cheie DUȘMĂNIA...	Număr site-uri 13.08.07	Alți termeni în coloația de la <i>cuvinte cheie</i> sau / și caracterizarea discursului, tonul acestuia
româno-turcă	-	-
româno-maghiară româno-ungară	113 39	<ul style="list-style-type: none"> majoritatea referitoare la opusul acesteia : apropierea, simbioza, reconcilierea istorică, colaborarea, frăția, conviețuirea, apropierea sufletească, coaliția, prietenia, alianța împotriva turcilor; ton elativ neutru, oficial
româno-germană	43	<ul style="list-style-type: none"> 1 site: urme adânci ; majorit.: colaborare, relație, cooperare
româno-rusă	7	<ul style="list-style-type: none"> 1 site dușmănos ; restul: colaborare, relații, conviețuiri
româno-ucraineană	5	<ul style="list-style-type: none"> dușmănie, antipatie reciprocă, dispută, interferențe, populație mixtă
româno- bulgară	27	<ul style="list-style-type: none"> majoritatea irelevante pentru <i>dușmănie</i>: înfrățire, colaborare bună, competiție, comisie

Alte prietenii / dușmăniile istorice europene:

Cuvinte cheie	Număr site-uri la 13.08.07	Alți termeni în coloația de la <i>cuvinte cheie</i> sau / și caracterizarea discursului
prietenia franco-germană	697	<ul style="list-style-type: none"> pozitive
prietenia anglo-franceză	328	<ul style="list-style-type: none"> pozitive
Cuvinte cheie	Număr site-uri la 13.08.07	Alți termeni în coloația de la <i>cuvinte cheie</i> sau / și caracterizarea discursului
dușmănia franco-germană	63	<ul style="list-style-type: none"> toate cu referire la sfârșitul acesteia
dușmănia anglo-franceză	190	<ul style="list-style-type: none"> totuși 50% se referă la lipsa acesteia

Concluziile sunt:

1. Raportat *la nefericita exprimare* „prietenia tradițională între poporul român și poporul turc”, consider că nu s-a păcătuț prin *tradițională*, ci prin *prietenia*, cuvânt care ar fi trebuit substituit cu *relația/ relațiile*, care cu adevărat au fost / sunt tradiționale, ceea ce nu înseamnă că au fost și de prietenie. Oricum, relații (pozitive sau negative) înseamnă comunicare și pe relații tradiționale de orice fel se poate construi un viitor.

2. Reflectarea *prietenilor / dușmăniilor istorice vest-europene* în site-urile internet, pare a fi unitară, pozitivă, istoric reconciliantă.

3. Reflectarea *prietenilor / dușmăniilor istorice ale României* în site-urile internet este neunitară, caracterizată de accente extreme, de divergențe între opinii „oficiale” și „private” sau ale unor grupuri de interese, toate împreună ducând la concluzia că nu există un fundament cultural obiectiv neutru pentru atitudinea față de

evoluția socio-culturală, un program de formare a unei culturi civice consecvente în privința relațiilor transfrontaliere de vecinătate și cu aceasta nici în direcția bazelor socio-culturale și economice ale conviețuirii multietnice și comunicării multilingve și multiculturale.

Prin proiectul de față propun o abordare etno-sociolingvistică a percepției / receptării unor aspecte cognitive și comunicative rezultate din contacte lingvistice și culturale în România, prin cercetarea valorii funcțional-comunicative a unor toponime, antroponime, proverbe și vorbe de ocară, ca reflectare a experienței de comunicare inter- și intragrup, intra- și interlinguală. Astfel limba / limbile și utilizarea acestora pe fundalul unor practici și reguli ale culturii / culturilor în care aceasta / acestea se vorbesc, vor fi considerate sub aspect sincron, iar «-onimele» și structurile de felul celor menționate, în percepția cognitivă și receptarea de către vorbitorii contemporani; acestea vor reflecta fundalul / contextul cultural în care au luat naștere sau nu-l vor mai reflecta, se va evidenția însă influența regulilor culturale ale unei societăți asupra evoluției, modificărilor și structurii limbii, precum și comportamentul lingvistic al indivizilor în contextul socio-cultural al comunității.

2. Asupra relevanței și scopului cercetării propuse

A da nume unui neam, unui loc, a se adresa cuiva, a concentra o experiență de viață într-un proverb, a manifesta experiența pozitivă sau negativă în legătură cu cei ce ce sunt „altfel” în temeiul apartenenței etnolingvistice, uneori diferențele etnolingvistice fiind asimilate cu cele religioase, a transpune în limbaj verbal o experiență, sintetizată chiar în clișee și etimologii populare sunt acțiuni specifice întregii umanități și privesc orice individ într-o formă oarecare, mai cu seamă când este vorba despre sensibilități în legătură cu apartenența la un anumit grup, diferențierea / discriminarea pozitivă sau negativă a individului sau grupului, relația personală și emoțională a omului cu anumite grupuri etnolingvistice, cu localități sau ținuturi.

În scopul determinării / precizării aspectelor etno-sociolingvistice și culturale pentru care experiența de comunicare în România s-ar reflecta în sensul precizat mai sus, am considerat un corpus (parțial în acest moment) alcătuit din:

Nr. crt.	categoria: unități lexicale, de discurs sau fragmente de discurs	Nr. de unități	sursa
1	Toponime derivate din etnonime	≈ 500	index localit., 3 var.
2	Antroponime derivate din etnonime; particularizare: jud. MM, reprezentativ pentru: contacte lingv. și cult., așezare compactă și dispersată a grupurilor și combinații, motivate istoric, geografic, pol., soc.-ec.	≈ 150	carte de telefon
3	etnonime / apelative pentru: român, țigăn, ungur, rus, german..., în scop de diferențiere și auto-diferențiere (incl. substituiți deriv. din ergonime, ideonime, zoonime, oikonime, antroponime etc.)	≈ 130	culegere de date în teren, dicționare, media etc.
4	structuri, cologații, fragmente de discurs cu referiri la grup etnolingv. intern sau vecin	≈ 130	<i>idem</i>
5	structuri, cologații, fragmente de discurs cu referiri la grup etnolingv. din alte spații culturale în limbaj uzual, rezultate din experiența de comunicare sau însușite pe cale livrescă, incl. media		<i>idem</i>

6	proverbe, zicători, bancuri	≈ 30	<i>idem</i>
7	altele	≈ 100	<i>idem</i>

Cercetarea este relevantă pentru:

• *condițiile de alcătuire / limitare și extindere a corpusului:*

1. astfel, insuficiente au fost criteriile de bază: **prezența numelui unui grup etnic** (etnonim) în **toponim** (*Târgu Neamț, Unguraș, Sârbi, Tăuți, Cehu Silvaniei, Horoatu Cehului, Olosig, Tătărani, Greci, Jidovița, Turci, Turceni, Secuienii*);

2. **etnonime** și derivate ale acestora devenite **apelative** (cu funcție de identificare, denotativă dar și conotativă: *Tătăroaica, Săsciori*), în: **colocații** (ce operează a doua diferențiere / discriminare pozitivă sau negativă: *măi, nemțăuș; măi, bozgore; șvab bogotan*, și **vorbă de ocară** (*țigancă împuțită, sas prost, valah împuțit*);

3. **antroponime – nume de familie** (*Neamțu / Német / Deutsch, Rusu / Orosz, Ungur / Maghiar / Magyar, Horvat, Polac, Olos, Tătaru, Romanisin, Rusin, Goth, Machidon Armeanu / Örmény, Turcu / Török, Grec / Grecu / Görög* etc.)

A rezultat necesitatea unei clasificări mai complexe pe baza:

• **identificării unor desemnări specifice în limba unui anumit grup etnolingvistic**, care însă nu este numele grupului (**toponime**: *Sultani, Hadâmbu* din **ergonime**), – prin extinderea etnonimului pentru a cuprinde nume de triburi / neamuri / clanuri (*Moisei*); – desemnări metaforice/eufemistice prin analogie de culoare (*Faraoani, Porumbacu*) etc., ori identificarea de desemnări pentru aparținători ai unor grupuri etnolingvistice după **ocupație** (etnonimul este înlocuit de ergonim sau și invers, mai vechi: *iaurgiu* adică *grec*; *bulgar* adică *zarzavagiu*), după **religie** sau **dinastie conducătoare** (*trăiește ca un pașă; trăiește ca un belfer; mahomedan, musulman, osmanlâu, otoman*), reprezentând pentru o mare parte din vorbitorii contemporani **cultureme străine** de loc și epocă; ele s-au adaptat fonetic și morfosintactic la limba română au fost codificate / standardizate, dar denotatul inițial nu mai este relevant pentru vorbitorul contemporan.

În demersul de prelevare a datelor s-a conturat posibilitatea de a realiza:

• **reprezentarea cartografică a intensității contactelor lingvistice și culturale raportate la sferile de influență lingvistică și culturală**, respectiv înscrierea într-un spațiu cultural mai larg ar fi relevantă și pentru măsura în care reprezentarea cartografică a **ășezării grupurilor etnolingvistice minoritare diferă de reprezentarea grupurilor respective prin toponime derivate din etnonime**. Aceste diferențe se pot identifica prin:

■ **lipsa de toponime derivate din etnonime** ca în situația majorității satelor săsești, ungurești, șvăbești, ucrainene, turcești, pentru corelarea toponimelor cu un grup etnic fiind necesară o experiență culturală și lingvistică mai vastă, de alt nivel, inclusiv capacitatea de a opera cu **cultureme**, spre exemplu:

– a recunoaște **toponime** slave și turcești **netraduse**, dar în **ortografie adaptată sistemului limbii române**: sl.: *Dragoslavele, Isverna, Vârșeț, Iablașița, Sohodol*; trc.: *Topraisar, Ceamurlia, Acpunar, Baspunar*;

– a recunoaște toponime în limba unui grup etnolingvistic minoritar, în ortografia limbii respective: *Lenauheim, Gottlob, Altringen, Bocholt, Charlottenburg, Apold* (germ.).

■ a recunoaște **toponime ca elemente de contact lingvistic, codificate, standardizate** în nomenclatorul localităților din România, spre exemplu cele care au suferit modificări de-a lungul vremii: 1. prin traducere din germ. în magh. și apoi standardizate cu forma de contact rom.-magh. rezultată; 2. standardizarea de forme hibride germ.-rom.; 3. combinații din cele două (câteva sute astfel de toponime, mai ales în Transilvania, Banat, Bihor, Satu Mare, Maramureș, etc.): *Beltiug* din *Bildeg*; *Cloașterf* din *Klosterdorf*; *Teceu* din *Teutschenau*; din magh.: *Iojib* din *Jozsefháza / Josefhausen*; *Carei* din (Nagy) *Karoly*; *Nimigea* din *Nemegye / Nindorf*; *Mintiu* din *Oláhnémeti / Walachisches Baierdorf*; *Sărmăzău* din magh. *Szászmező* tradus din germ. *Sachsenfeld*; *Șaroșa* din *Sáros*, care înseamnă, ca *Ceamurlia*, tot *noroiasa*, dar în alt spațiu, marcat de alte interferențe lingvistice și culturale.

■ pe de altă parte, a recunoaște după toponim grupuri considerate drept **venetici**, sau care, după criteriile diferite, în momentul așezării lor erau **altfel** decât grupul sau grupurile majoritare din împrejurimi, spre exemplu: *Calvini*, *Marsilienii*, *Frânceni*, *Olosig*, *Sârbi*, *Ruși* sau în cazul *Tătari*, *Turci*, mai ales în afara zonei de așezare compactă a aceluși grup etnolingvistic, respectiv Dobrogea, inclusiv.

■ marcarea prin toponime a diferențelor intragrup majoritar: *Olteni* (în alte regiuni decât Oltenia), *Ungureni* (în alte regiuni decât Transilvania), adesea prin diferențierea între *pământeni* și *ungureni* (în Prahova, Muntenia) sau *german-turcesc-maghiar* (Banat) și *săsesc-român/esc-unguresc* (Transilvania) și operarea diferenței între *ungur* și *ungurean*.

Pentru o analiză din perspectivă etno-sociolingvistică, relevante sunt îndeosebi următoarele aspecte și operații:

● **identificarea de substituiți pentru etnonime, care au dat prin derivare toponime:**

■ **metaforice/ eufemistice:** *porumbac*, *rândunele* (ca apelative pentru *țigan* sau *Tătărași*, *Tătărei* – toponime din xenonim pentru cei ce se numesc pe sine *țigani*);

■ din **termen administrativ:** *Fizeși* (țigani fiscali, din magh. *fizes*, ‘plătitor’);

■ substituiți constituiți după **trăsături minimal-distinctive**, precum **culoarea**, prin comparații cu elemente zoomorfe sau antropomorfe, cu termen lipsă, sau prin substituit de etnonim (pentru *țigan*: *cioară*, *cioroi*, *faraon*);

■ **toponime din antroponime biblice și / sau specifice etniei evreiești:** *David*, *Davideni*, *Daidești*, *Solomon*, *Hoișeni*;

■ **toponime derivate din antroponime maghiare**, adaptate sistemului limbii române și actual, în mare majoritate irelevante pentru apartenența la grupul etnic inițial al întemeietorului: *Fărcașa*, *Fărcășești*, *Micloșești*, *Tămășești* (din *Farkas*, *Miklós*, *Tamás*);

■ **substituiți depreciativi:** *baragladină* (țigan), *bozgor* (ungur), *bocskoros* (opincar, pentru român); *fascist*, *nazist* (din ideonim pentru *german / neamț*);

■ din **ergonime**, **nume de profesii specifice** pentru grupul *țigani / roma-sinti*: ca în întreaga Europă medievală, precum *Kalderasch*, *Manusch*, *Lalleri*, *Jerli*, *Jat*, *Lowara*, uneori incluzând *Tinker* (nomazi din Irlanda și Marea Britanie, limba irlandeză-gaelică, engleză și Romani) și *Jenische* („țigani albi”, de origine neclarificată, de limbă cu elemente germane, ebraice, celtice și puține din rromani), alteleori nu, iar în

România: *căldărari, lăutari, ciurari, rudari, zlătari, covătari, fusari, fierari, lovare etc.*, adică aparținători diferitelor bresle sau *isnafuri* ori *rufeturi*.

De interes etno-socio-lingvistic este apoi:

● **identificarea și evidențierea relațiilor dintre grupuri etnice, pe baza experienței de comunicare interculturală, bi- și multilingvă**, pe baza **percepției pozitive și negative**, reflectată în **apelative, vorbe de ocară, proverbe, frazeologisme, expresii comunicative / colocații, metafore, antroponime ca substitut pentru etnonime etc.** în comunicarea interpersonală, în mediile de informare și în atitudinea față de:

■ **vecini**: *rusniac leneș*, „*puturos îi Ivanușca, tre/a/va să iei la el canciuca*”, *bulgăroi cu ceață groasă*, „*cal verde și sârb cuminte nu s-au pomenit*”;

■ **conaționali de altă etnie**: *săsălău, turcaleş, grecotei, rusniac*, adică *rutean / ucrainean, sârban, ungueroaică iute / focoasă, țigan împuțit, jâd, ovreiaș*; apoi în bancuri: „se întâlnește Ițic cu Ștrul...”; „zice Ianoș cătră Ion...”; *ungur de-ăla magyar / rău* (conotația: ‘șovin’), „*Machidonii din Ghencea...*” ca substitut pentru fotbalistii de origine macedoneană;

■ **conaționali de aceeași etnie**: *sudist, valah, cuțitar de Brăila, mitică, românaș de-al nostru*, „*mi-s frumos ca ardeleanu’ și dăștept ca bănățanu’*”, *ardelean încet, moldovean moale / blând, șmecheraș de București*;

■ **incluere protectivă a unui grup etnolingvistic minoritar** în grupul majoritar al propriei națiuni sau propriului popor: *neamț de-al nostru, nu neamț de neamț; ungur de-al nostru, nu din Ungaria; ucrainean / rusnac de-al nostru, nu din Ucraina*;

■ **o dublă diferențiere: față de majoritate și în cadrul minorității, față de locul de proveniență**: *îi secui, nu-i ungur de la noi* (din altă zonă decât Secuimea); *îi neamț de București; nu-i sas, îi țipțer, nu-i sas, îi șvab*;

■ **autoinclușderea în grupul majoritar**: „*și noi suntem români*” (florăreasă țigancă, OTV- 21.08.07) sau migrația dinspre grup mic spre grup mai mare, până la grupul majoritar cu abandonarea silită sau benevolă a loialității față de propriul grup etnolingvistic: „noi am fost cândva... apoi... acuma suntem români”, sau: „am fost șvabi, apoi unguri, acuma suntem nemți” (numeroase exemple în Țurcanu: 2005, vol. I) sau **autoinclușderea într-un grup etnolingvistic străin, istoric dominant sau considerat superior**: „*uitați-vă la noi, ce culoare avem, suntem urmași din Imperiu, și nu s-ar zice c-am fost chiar disprețuiți*” (țigan, tată de familie, de lângă Arad, într-un interviu din 2006);

● **identificarea și evidențierea de relații socio-economice intergrup pe bază de categorii profesionale / ocupaționale specifice redade prin etnonime apelative (1), și invers, intensitatea relațiilor cu acestea, reflectate în toponime derivate din ergonime sau din antroponime pe bază de ideonime sau și din oikodonime (2)**:

(1) *merg la bulgari* (după legume) – legumicultori în Blaj, perioada interbelică; *merg la ovrei* (magazin mixt) – în numeroase sate din jud. Bistrița-Năsăud; am cumpărat de *la hoștezeni* (legumicultori ce aprovizionau curtea imperială vieneză *Hofstätter* – în Cluj, cartierul mărginaș Someșeni, cu timpul tot mai puțini);

(2) localități ca *Viziru, Hadâmbu, Hagieni, Saraiu*.

● **evidențierea standardului de viață, nivelului de trai prin unități lexicale non-etnonime, dar în legătură cu ocupații, profesii, ranguri, titluri specifice unui**

anumit grup etnolingvistic (implică «cultureme»): a trăi ca un: *belfer, pașă, basbuzuc*; a fi: *beizadea, pui de grof, pui de țigan, bulibașă*; a arăta ca: *o balabustă, și evidențierea de comportamente intragrup, prin comparații extragrup*: a veni / năvăli: *ca o hoardă de tătari*; a se purta: *ca la ușa cortului, ca un satrap, ca un samsar, ca la balamuc; nu fii țigan! fumează ca un turc, a ședea turcește*;

- **evidențierea modului de comunicare / necomunicare, comunicare nereușită / negativă:** *ce ești turc ?...chinez?* în loc de: *nu înțelegeți?*

- **identificarea și evidențierea experienței trăite sau doar livești în raport cu alte etnii, națiuni, popoare:** *tot amâni până la calendele grecești, se poartă ca un lord, precum califul din Bagdad, judecata lui Solomon; iudă, ce ești; a fi cam fariseu; un tip mai bizantin, așa mai levantin; mai paysan, un tip mai contadin, ... de zici că-i împăratul Chinei, a fi ultimul mohican, te-ai îmbrăcat ca un eschimoș etc.*

- **precizarea unor intervale / momente în timp (chrononime) prin raportarea la evenimente istorice legate de grupuri etnolingvistice:** *de pe vremea lui Han-Tătar* (foarte vechi); *pe vremea ungurilor* (fie 1940, fie până în 1918); *când o mărs nemții / ungurii încolo* (al II-lea Război Mondial, deplasarea spre frontul de răsărit); *când o venit nemții / ungurii înapoi* (retragerea din Rusia); *când au venit rușii* (1945); *i-am tot așteptat pe americani* (după 1945...); *când i-o ridicat pe evrei...* (în Transilvania, hortiștii, 194...);

- **identificarea alianțelor intra- și intergrup în raport cu discriminarea unui grup terț, dar și cunoașterea și diferențierea detaliată a unui grup și subdiviziunilor sale, intensitatea relațiilor cu acesta rezultă și din numărul de unități lexicale ce îl desemnează și/sau conotează, prin etnonim și / sau apelativ:** astfel, cel mai **neunitar** grup – în concordanță cu statutul socio-economic diferit în provinciile istoric-geografice, cu diferențierea intra-grup în baza respectării regimului de castă, cu gradul de aculturație în favoarea grupului etnic mai mare sau mai mic – sunt **țigani / roma / sinti** (cu cele 50 de desemnări, grupate după criteriile diferite), totodată și cel mai **discriminat și autodiscriminat**.

- **constatarea unor diferențe de percepție contemporană pe bază de «cultureme» uitate:** *Ungureni* sunt cel puțin până în 1918, *transilvăneni*, dar și *unguri* mai ales după 1945, derivatul din etnonimul *ungur*, nu mai trimite la transilvăneni, ci doar la grupul etno-lingvistic *unguri*; *Eibenthal*: nu este locuit de germani, ci de cehi; *Sălaj, Sălaș, Sălașuri, Sălăjeni* (din magh. *Szálás*): nu mai trimite azi la etnia romă și multe altele, printre care și **etimologii populare** pentru toponime receptate ca trimitere la grupuri etno-lingvistice, spre exemplu: *Jidovina* – care trimite la “jidov”, dar jidovina înseamnă *făgaș, șanț, falie în sol*; sau *Jidvei / Seiden* (1309) / *Sido* (1784).

3. Culegerea de date pentru alcătuirea corpusului a avut loc până în prezent pe baza de:

- înregistrări rapide, protocoale manuale în contexte situaționale aleatorii (după Haugen)

- conversația dirijată cu temă indusă, metoda istorisirii (după Haugen și alți etno- și sociolingviști, cercetători ai bi-și multilingvismului și contactelor lingvistice (Țurcanu: 2005, vol. I, cap. despre metode)

- înregistrări din mediile de informare

- valorificarea unor studii de caz mai vechi (peste 30 – 1998-2006, parțial în Țurcanu, lucrarea citată)

- metoda statistică (incl.: carte de telefon, index de localități, hărți, dicționare).

Reprezentarea grupurilor etnolingvistice în etnonime / apelative prin diferențiere intergrup și autodiferențiere (intragrup)	
român/valah + moldovean, oltean, bănățean, moroșan, oșan, bucovinean, ardelean, moțogan, mocan, regățean, hațegan, basarabean, sudist, mitică (altele necesită competențe culturale pentru perceperea ca <i>etnonim</i> : bizantin, levantin, balcanic, fanariot)	12 + 14 + 4 = 30
țigan	(total) = 50
ungur	8+ hortist = 9
rus	17 + sovietici = 18
german	9 + 4 (esesist, fascist, nazist, dederist/redegist) = 13

Reprezentarea etnonimelor în nume de familie	
Caz particular: nume de familie în județul Maramureș (sursa: carte de telefon)	
150 de nume de familie, derivate din 33 etnonime , unele reprezentând varietăți generice : <i>neamț, ungar, român, bulgar, ceh, tătar, turc</i> , istorice (români: <i>valah, olah</i>), nemți: <i>goți, burcuși</i> , varietăți geografice: <i>sași, șvabi, țipțeri</i> ; români: <i>moldovan, muntean, mureșan, bihorean, sătmărean, sălăjan, secui</i> dar și populație minoritară, cu aceleași nume în limbile respective, dar și <i>Fusar, Lingurar, Danc, Danci</i> și altele (aprox. 20, care trimit la etnia romă). În principiu, ar fi reprezentate aproximativ 23 de grupuri etno-lingvistice mari .	

Reprezentarea etnonimelor în toponime	
(după indexul localităților din România, în trei variante + hărți)	
1. Am avut în vedere aproximativ 500 localități, ale căror nume sunt derivate din etnonime, reflectând și azi (chiar după numeroase modificări în ultima sută de ani) nevoia inițială a locuitorilor de a se diferenția față de grupurile din vecinătate sau au fost diferențiați de către acestea.	
2. În toponimele derivate din etnonime sunt reprezentate 23 de grupuri etnice, percepute actual, după etnonim și substituți (ergonime, ideonime, antroponime, oikodonime specifice, incluzând și subgrupuri în grupurile mari), astfel : Român 100; Ungur 68; Rus 56; Țigani/Roma 40; German 34; Turc 33; Tătar 28; Evreu 27; Sârb 22; Slovak 13; Grec 13.	
3. Altele: polonez 5, ceh 5, francez 4, bulgar 4, lituanian 4, chirghiz 4, italian 4, armean 3, croat 2, albanez 2/Seimeni, macedonean 1, maltez 1).	
4. Necesare sunt minime competențe culturale, în unele cazuri și lingvistice, pentru corelarea acestora cu grupul etno-lingvistic pe care îl desemnează etnonimul ce stă la baza toponimului. Pe de altă parte, în competențele culturale trebuie incluse și cele referitoare la cronologii și aspectul durativ sau temporar al locuirii unui grup anume ori doar al trecerii sale (de bună sau tristă amintire).	

Avantajele finalizării proiectului prezentat rezidă în:

- 1.** Abordarea și asumarea nepolemică, solidară și complexă a evoluțiilor socio-culturale și economice comune, în trecut și în prezent, cu contradicții și congruențe, interferențe, contacte, coabitări, conviețuiri, conflicte, alianțe și trădări, poate crea

2. o imagine unitară și creatoare de identitate pentru țesătura culturală în care fiecare grup etnolingvistic, metaforic exprimat, se regăsește în materialul, urzeala, culoarea, motivele și simbolurile produsului finit...

3. Edificarea unei identități unitare este necesară în contextul construcției europene comune și al globalizării, al trendului dominant reprezentat de limba engleză, al valului de migrație a muncii dinspre răsărit.

4. Sunt convinsă de faptul că discipline de învățământ ca *istoria unui grup x în România* este necesară; necesară este și disciplina pedagogică „Educație multiculturală”, dar acestea nu sunt suficiente, din pricină că primele au o perspectivă unilaterală iar a doua emană de la o ideologie; din acest unghi de vedere, promovarea toleranței este cu siguranță pozitivă, dar deja se pune întrebarea cine față de cine va fi tolerant, adică pozițiile implică un raport de forțe aprioric. Nimeni nu va fi însă tolerant fiindcă i se spune să fie, ci doar dacă va fi convins că una din identitățile sale multiple este cu adevărat asumată istoric și cultural de către toți ceilalți actori istorici, economici, culturali etc. ai contextului complex.

5. Este însă cu siguranță necesară o disciplină de învățământ care să mijlocească cunoștințe de *istorie socio-culturală* în România, care să se adreseze fiecărui grup de actori sociali, pentru a-i informa despre toți ceilalți, și asta pentru că numai pe cunoaștere se poate construi educația.

Notă: Cercetarea se află în derulare, atât în privința culegerii de date pe teren, din material lexicografic și beletristic, cât și a definitivării criteriilor pentru tipologizare, interpretare și prelucrare statistică.

Bibliografie selectivă

(în ordine alfabetică, după numele autorilor)

Barcianu, Sab.Pop., Barcianu, Dr. D.P., *Dicționar român-german și german-român*, Editura și tiparul lui W. Krafft Sibiu/Hermannstadt/Nagyszeben, 1910.

Calabalic, Petrina, Ardelean, Horațiu, Stanciu, Bogdan, *Reportaj 100% Revolta sângelui*, 23.01.2004 <http://www.clujeanul.ro/articol/ziar...19.08.07>.

Cillia, Rudolf de, *Europäische Sprachenpolitik – Anspruch und Wirklichkeit*, in *Die Union*, 1 / 02 Vierteljahreszeitschrift für Integrationsfragen Europäische Kommission Vertretung in Österreich, 2001 p. 29-39.

Eremia, Anatol, *Toponimia Republicii Moldova: studiu etimologic, lexical-semantic și derivațional; principii de reglementare*, teză de doctorat 2004; Autoreferat; Copyright © 2001-2007 Consiliul National pentru Acreditare și Atestare; <http://www.cnaa.acad.md/thesis/253316.08.07>.

Ehlich, Konrad, *Sprachlicher Unitarismus und Globalisierung*, in *Die Union*, 1 / 02 Vierteljahres-zeitschrift für Integrationsfragen Europäische Kommission/Vertretung in Österreich, 2001 p. 9-18.

Gaiță, Prof. Alexandru, *Cine sînt, de fapt, țiganii din Curbura Carpaților*, <http://www.cărti.x6.ro/carte...19.08.07>.

Gehl, Hans, *Donauschwäbische Lebensformen an der mittleren Donau – interethnisches Zusammenleben und Perspektiven*, N.G. Elwert Verlag, Marburg 2003.

Georgescu, Ioan, *Coloniile germane din Dobrogea*, extras din „Analale Dobrogei”, anul VII 1926, Institutul de arte grafice și editură „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1926.

- Grigore, Delia, Sarău, Gheorghe, *Istorie și tradiții rrome*, coord. Gabriela Alexandrescu <http://per.org.ro/wp-content...> 19.08.07.
- Gyemant, Ladislau, (Prof., Ph.D., Faculty of European Studies, Babes-Bolyai University, Cluj, Romania) in *The Romanian Jewry: Historical Destiny, Tolerance, Integration, Marginalisation* http://jsri.ro/old/html%20version/index/no_3/ladislau_gyemant-articol.htm, 27.01.2007.
- Kamianets, Wolodymyr, *Zur Einteilung der deutschen Eigennamen*, in „Grazer Linguistische Studien” 54 (Herbst 2000), p. 41-58.
- Krefeld, Thomas, *Einführung in die Migrationslinguistik*, Narr Studienbücher, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 2004.
- Lahire, Bernard, *Omul plural - sociologie antropologie - cercetări și eseuri*, Editura Polirom, Iași, 2000.
- Müller, Dr. Jörg R., (Arye Maimon - Institut, Universität Trier) *Eretz geserah – „Land der Verfolgung“ . Judenpogrome im regnum Teutonicum in der Zeit von etwa 1280 bis 1350 in: Kultur, Mobilität, Migration und Siedlung von Juden im mittelalterlichen Europa* http://www.uni-trier.de/uni/fb3/geschichte/cluse/eu/dt_conf_j_muell.html 27.01.2007
- Berend, Dr. Nora, (St.Catherine’s College, Cambridge) *Ungarn-die Juden zwischen Integration und Exklusion*, in *Kultur, Mobilität, Migration und Siedlung von Juden im mittelalterlichen Europa* 27.01.2007 http://www.uni-trier.de/uni/fb3/geschichte/cluse/eu/dt_conf_j_berend.html.
- Nagórko, Alicja, *Ethnolinguistik und Kultureme im zwischensprachlichen Raum*, in *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje*, Institute of Croatian Language and Linguistics, vol. 30 No.1, 2005, p. 131-143 (<http://hrcak.srce.hr/index.php..>)
- Prunduș, Silvestru, Plăianu, Clemente, *Catolicism și ortodoxie românească. Scurt istoric al Bisericii Române Unite*, Casa de Editură Viața Creștină, Cluj-Napoca, 1994.
- Reiter, Robert, *Die Eurolinguistik und Osteuropa*, in *Institutionen der Osteuropaforschung*, Berliner Osteuropa Info 1995, p. 51-52.
- Șăineanu, Lazăr, *Dicționar universal al limbii române*, Iași, Editura Mydo Center, 1997.
- Șăineanu, Constantin, Schroff, M.W., *Dicționar român-german*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, fără an (aprox. 1936).
- Stureland, Per Ure, *Eurolinguistik und Europäistik als Fächer an Universitäten*, in „Linguistik online”, 8, 1/01, www.linguistik-online.com/1_01/Ureland.html 06.07.2007.
- Țurcanu, Rodica-Cristina, *Sprachkontakterscheinungen: Rumänisch-Deutsch-Ungarisch in Baia Mare und Umgebung*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2005.
- Weichhart, Peter, *Raumbezogene Identität. 24 Juni 2002 RegId03 - Entstehungsbedingungen und „Leistung“ raumbezogener Identität Exzerpte aus dem Aufsatz „Heimatbindung und Weltverantwortung. Widersprüchliche oder komplementäre Motivkonstellationen menschlichen Handelns?“* in *geographie heute*, Band 100, 1992, S. 30-33 und 43-44 u.a. links, letzte Aktualisierung 21.09.2004; <http://homepage.univie.ac.at/peter.weichhart/Homepage/RegId/regId03.htm>
- Wodak, Ruth, *Europäische Sprachenpolitik und europäische Identität*, in *Die Union 1 / 02. Vierteljahrszeitschrift für Integrationsfragen Europäische Kommission / Vertretung in Österreich*, 2001 p. 19-26.
- * * * *Europeans and their Languages in Eurobarometer*, Special Eurobarometer 243/Wave 64.3 - TNS Opinion & Social, Fieldwork: November-December 2005, Publication: February 2006 European Commission.
- * * * *Jüdisches Lexikon*, Band II, Berlin, 1928, p. 395-396.
- * * * *Encyclopaedia Judaica*, Jerusalem, 1971, p. 1087-1090, 1093-1094, 1341-1342, 1523-1524.

**Inter- and Intracultural Communication Experience in Romania,
Reflected in Toponyms, Appellatives, Idioms, Sayings
and Injurious Words Containing Ethnonyms**

The paper about *Inter- and intracultural communication experience in Romania, reflected in toponyms, appellatives, idioms, sayings and injurious words containing ethnonyms* discusses some aspects of the interethnic, inter- and multicultural communication experience in Romania along the centuries based on linguistic, cultural, economic contacts reflected in toponyms, anthroponyms, ethnonyms, ergonyms, ideonyms and other «-onyms», their relevance for the contemporary, ordinary speaker, who can / cannot operate with culturemes as units of the cultural discourse. The paper is a synthetic presentation of a research project and its partial results, with examples for each relevant aspect revealable through a corpus of nearly 1.000 entries (500 toponyms, 150 anthroponyms, 130 ethnonyms as appellatives, 130 idioms, sayings, proverbs, injurious words and ethno-discourse sequences containing ethnonyms).

*Universitatea din Baia-Mare
România*

Toponime în România în legătură cu grupuri etno-lingvistice și perceperea / decodarea contemporană a conținutului semantic: relevant / irelevant pentru identificarea de grupuri etno-lingvistice

Pentru identif. de grup etnolingv. irelevante: necesită competențe lingv. de lb. germană, maghiară	Pentru identif. de grup etnolingv. irelevante: necesită competențe în lb. slave, turcă; a opera cu cultureme	Relevante pentru identif. de grup etnolingv. necesită compet. lingv. și a opera cu cultureme	Relevante pentru identificarea de grup etnolingv.	Relevante pentru identificarea de grup etnolingv.	Relevante pentru identificarea de grup etnolingv., cu erori pentru "Ungureni "care nu mai înseamnă "ardeleni"	Relevante pentru identificare de grup etnolingv., necesită competența de a opera cu cultureme	Relevante pentru identificare de grup etnolingv., necesită competența de a opera cu cultureme	Relevante pentru identificare de grup etnolingv., necesită competența de a opera cu cultureme	Relevante pentru identif. de grup etnolingv. necesită competența de a opera cu cultureme	Relevante pentru identif. de grup etnolingv. necesită competența de a opera cu cultureme
Foieni Beltiug Borlești Pian Apold Mintiu Maieru Nimigea Iștihaza Iojob	slave: Iablanița Isverna Dobrovăț Dunavăț Sohodol Cacica turce: Topraisar Acpunar Baspunar Agighiol Nalbant	Horoatu Cehului Gottlob Charlottenburg Eibenthal	Săsciori Sasca Sascut Saschiz Tătari Turci Ruși Sârbi Bulgari	Greci GreceancaPământeni / Ungureni Român/ GermanRomân/ Maghiar Slava Rusă/ Slava Cercheză	David Solomon Hoișeni Moisei ----- Fărcașa, Fărcășești, Fărcășeni Micloșești Balinți Tămășeni ----- Hănzești Mahmudia Ivănești	țigani /roma/ sinti : Căldărari Cărămidari Covaci	turce: Viziru Sultani Hadâmbu	Hagieni Huseni Calvini	Cioroiași Faraoanele Porumbacu

Pentru identif. de grup etnolingv. irelevante: necesită competențe lingv. de lb. germană, maghiară	Pentru identif. de grup etnolingv. irelevante: necesită competențe în lb. slave, turcă; a opera cu cultureme	Relevante pentru identif. de grup etnolingv. necesită compet. lingv. și a opera cu cultureme	Relevante pentru identificarea de grup etnolingv.	Relevante pentru identificarea de grup etnolingv., cu erori pentru “Ungureni “care nu mai înseamnă “ardeleni”	Relevante pentru identificare de grup etnolingv., necesită competența de a opera cu cultureme	Relevante pentru identificare de grup etnolingv., necesită competența de a opera cu cultureme	Relevante pentru identificare de grup etnolingv., necesită competența de a opera cu cultureme	Relevante pentru identif. de grup etnolingv. necesită competența de a opera cu cultureme	Relevante pentru identif. de grup etnolingv. necesită competența de a opera cu cultureme	
contacte lingv. standardizate (cea mai mare parte a toponimelor din zone de așezare compactă a minorităților germană și maghiară)	toponime, unități netraduse, standardizate	toponime, unități traduse parțial	toponime derivate din etnonim (endonime)	toponime derivate din etnonim xenonim exonim	toponime derivate prin diferențiere (perechi)	toponime derivate din antropon. generic	toponime deriv. din substitut ergonim autoht.	toponime deriv. din ergonime străine, substitut pentru etnonim	toponime deriv. din ideonime	toponime deriv. subst pentru etnon. din zoonime, ideonime / ergonime / fitonime [+culoare / negru]